

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**Кравець
Олена Євгенівна**

УДК 378:371.315.7

**ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Сидорчук Нінель Герандівна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гура Олександр Іванович,
Класичний приватний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи,
м. Запоріжжя;

кандидат педагогічних наук, доцент
Москаленко Алла Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 19 червня 2012 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 18 травня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Реалізація інтеграційних процесів в Україні визначається впровадженням європейських норм і стандартів у освіті та науці на основі положень Болонської декларації та поширення власних здобутків у цій галузі в Європейському Союзі. Одним із шляхів розв'язання визначених завдань є забезпечення якісно нового рівня навчальної інформації, проектування якої у вищій школі займається викладач. У межах такого підходу створюються умови для забезпечення конкурентноспроможності майбутніх фахівців різних галузей на ринку праці, озброєння їх методологією творчої діяльності.

Однак на етапі активної модернізації вітчизняної системи освіти наявний рівень особистої та професійної адаптації викладачів вищої школи в інформаційному просторі не відповідає сучасним вимогам суспільства щодо використання педагогічної інформації в процесі розв'язання навчально-професійних завдань. Тому актуальним є дослідження теоретичних та практичних аспектів упровадження технології проектування навчальної інформації викладачем ВНЗ у процесі професійно-педагогічної діяльності, яка, з одного боку, є важливим шляхом організації навчальної інформації, а з іншого – забезпечує продуктивну взаємодію викладача та студентів у ході професійної підготовки, виступає важливим засобом становлення професіонала нової форми.

Розробка окремих аспектів досліджуваної проблеми знайшла своє відображення у таких напрямках, як: розвиток професіоналізму викладачів вищої школи у вітчизняній та зарубіжній педагогіці (О.І. Гура, О.А. Дубасенюк, А.І. Кузьмінський, З.Н. Курлянд, С.В. Лісова, О.С. Падалка, А.А. Сбруєва та ін.); загальні питання теорії інформації (А.М. Колмогоров, Ю.І. Шемакін, Р. Хартлі, К. Шеннон та ін.); проблеми інформатизації освіти (С.О. Бешенков, В.С. Ледньов, О.М. Спирін та ін.); розробка змісту та методів проектування в освітніх системах (В.С. Безрукова, Д.Ш. Матрос, О.Є. Остапчук, Л.І. Романкова, Е.І. Сундукова та ін.).

Аналіз дисертаційних робіт засвідчує посилену увагу до проблеми вдосконалення професійно-педагогічної діяльності педагога в навчально-виховному процесі шляхом проектування, зокрема, змісту освіти (О.С. Заір-Бек), теоретичних основ побудови педагогічних технологій у процесі підвищення кваліфікації спеціалістів професійної освіти (М.П. Сибірська), педагогічного моніторингу якості навчання (Н.В. Лободенко), психолого-педагогічного проектування в професійній діяльності (О.М. Коберник, І.І. Коновальчук, Є.Ю. Літвиновський).

Різні аспекти інформаційних процесів у системі освіти представлено в роботах, що висвітлюють аспекти моделювання навчальної інформації (К.А. Іванова, Ю.А. Сверчкова), структурування навчальної інформації для загальноосвітньої школи (І.Л. Мірошніченко,

Н.О. Філатова) та підготовки майбутніх учителів до реалізації зазначеного процесу (А.С. Медведєва), організації навчальної інформації в системі підвищення кваліфікації (О.А. Касатіков), конструювання навчальної інформації (О.М. Лещенко), проектування навчальної інформації як складової цілісної системи навчального процесу вищої школи (О.Г. Зайцева).

Отже, проблема оптимізації роботи з навчальною інформацією представлена широким спектром питань, однак у сфері вдосконалення професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи у напрямі проектування ним навчального інформаційного простору потребує всебічного комплексного вивчення.

Актуальність проблеми, її недостатня вивченість та рівень наукової розробки зумовили вибір теми дослідження – **"Технологія проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до програми науково-дослідницької роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка і є складовою комплексної теми **"Формування професійної майстерності вчителів в умовах Європейської інтеграції"** (ДР № 0106U005409). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 8 від 22. 04. 2005 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 8 від 25. 10. 2005 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити технологію проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в процесі професійно-педагогічної діяльності для забезпечення ефективної підготовки майбутніх фахівців різних галузей.

Відповідно до мети визначено основні завдання дослідження:

1. На основі теоретичного обґрунтування здійснити історико-педагогічний аналіз трьох понятійних просторів: навчальна інформація, проектувальна діяльність, професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу; визначити їх взаємозв'язок у контексті досліджуваної проблеми.

2. Провести діагностику рівня володіння викладачами вищих навчальних закладів основами теорії і практики роботи з інформацією як стратегічно розгорнутого процесу.

3. Теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність педагогічної технології проектування навчальної інформації викладачем вищої школи у процесі освітньої діяльності.

4. Розробити рекомендації щодо вдосконалення проектної складової професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу в ході роботи з навчальною інформацією.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна діяльність викладача вищої школи.

Предмет дослідження – технологія проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в процесі професійно-педагогічної діяльності.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу набуватиме ефективності за умови впровадження технології проектування навчальної інформації як стратегічно розгорнутих у межах інформаційно-освітнього простору послідовних етапів та операцій, побудованих з урахуванням логіки обробки джерел навчальної інформації, структурування форм її організації, спрямованих на розвиток психологічної, особистісної сфер студентів, формування їх готовності до перетворювальної діяльності, впровадження її результатів у життя.

Методологічну основу дослідження становлять: загальнофілософська методологія (положення про діалектичну єдність і протилежність суб'єкта і об'єкта діяльності, соціального та індивідуального; принципи розвитку, реалізму, цілісності); системний, діяльнісний підходи, що надають можливість представити загальну характеристику проблеми проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу, вивчити її комплексно з урахуванням активності сторін комунікативної взаємодії; інформаційний, технологічний та комунікативний підходи як підґрунтя розробки процесуальних і змістових аспектів технології, компетентнісний – для ефективної оцінки результатів досліджуваної проблеми.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні положення: філософії освіти (М.З. Згуровський, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, П.Ю. Саух); теоретико-методологічних основ професійної підготовки фахівця (О.О. Бодальов, Г.П. Васянович, С.У. Гончаренко, В.І. Луговий); розвитку освіти (М.В. Левківський, О.В. Сухомлинська, М.Д. Ярмаченко); теоретичні положення, що розкривають особливості сучасної вищої професійної педагогічної освіти (А.М. Алексюк, О.А. Дубасенюк, С.О. Сисоєва, В.О. Сластьонін, С.Д. Смірнов); концепції інформатизації суспільства, системи освіти та педагогічної діяльності (В.О. Извозчиков, Є.І. Машбиць, Л.В. Нефьодова, Є.С. Полат, Б.С. Гершунський; зарубіжний (Дж. Догерті, Дж. Дьюї, П. Куні) та вітчизняний (В.С. Безрукова, Д.Ф. Ільєсов, Д.Г. Левітес, З.Ф. Мазур) доробок щодо розв'язання навчально-професійних завдань шляхом проектування; теоретичні аспекти розробки інноваційних технологій (В.П. Беспалько, Н.П. Волкова, І.М. Дичківська, М.В. Кларін, Г.К. Селевко), нормативні документи вищих навчальних закладів.

Для розв'язання поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**: *теоретичні* (категоріальний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) – для вивчення наукової та педагогічної літератури з теми дослідження, проведення категоріального аналізу базових понять дослідження та окреслення взаємозв'язку між ними; *емпіричні* (анкетування, спостереження, опитування, самооцінка, тестування, методи експертних оцінок) – для визначення стану інформаційно зорієнтованої компетентності викладачів та студентів вищих навчальних закладів відповідно до сучасних вимог суспільства; *педагогічний експеримент* – з метою визначення ефективності впровадження розробленої проектної технології у ході розв'язання викладачем вищої школи навчально-професійних завдань у межах інформаційно-освітнього простору; *методи математичної статистики* – для аналізу одержаних результатів на основі кількісних показників щодо оцінювання досліджуваного явища, підтвердження їх вірогідності.

Організація та основні етапи дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2000-2012 років та охоплювало чотири етапи науково-педагогічного пошуку.

На першому етапі (2000-2003 рр.) – *теоретико-пошуковому* – здійснено аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми в історико-педагогічному контексті; визначено об'єкт, предмет, мету, загальну гіпотезу, завдання дослідження; розроблено програму і методики експериментальної роботи.

На другому етапі (2003-2004 рр.) – *аналітико-діагностувальному* – конкретизовано методики експериментальної роботи, внесено корективи до формулювання часткових гіпотез дослідження; проведено констатувальний етап експерименту: вивчено стан проблеми в процесі реалізації професійно-педагогічної діяльності викладачів вищої школи; на основі систематизації теоретичного матеріалу та особистого досвіду автора зведено у загальний понятійний простір базові категорії дослідження як робочий образ досліджуваного явища.

На третьому етапі (2005-2009 рр.) – *формульованому* – розроблено, впроваджено та експериментально перевірено технологію проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в ході професійно-педагогічної діяльності.

На четвертому етапі (2010-2012 рр.) – *узагальнюючому* – систематизовано та оформлено результати експериментальної роботи; сформульовано висновки та рекомендації; визначено перспективи подальшого дослідження проблеми.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, Ужгородського навчального центру Київського національного торговельно-економічного університету. На різних етапах

дослідження експериментальною роботою було охоплено 364 викладачі та 367 студентів вищих навчальних закладів.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше* розроблено й теоретично обґрунтовано складові та зміст технології проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в ході професійно-педагогічної діяльності; на основі аналізу особливостей сучасного інформаційного простору та навчальної інформації як його складової актуалізовано проблему розвитку проектувальної діяльності, її зв'язок з навчальною інформацією в історичному контексті; здійснено поєднання трьох понятійних просторів: навчальна інформація, проектувальна діяльність, професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу; *удосконалено* наукові підходи до організації проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу; критерії оцінювання рівня володіння ним основами теорії і практики роботи з інформацією як стратегічно розгорнутого процесу; *подальшого розвитку* набула проблема визначення шляхів організації навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу та її структурування; *уточнено* сутнісну характеристику базових понять дослідження.

Практичне значення дослідження визначається тим, що апробовано технологію проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в процесі професійно-педагогічної діяльності; програму аспектного дослідження професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу (проектування навчальної інформації), яка може бути використана як засіб виявлення його конкурентноспроможності в умовах постійного оновлення інформаційного простору та покладена в основу моніторингу дослідження інформаційно зорієнтованої компетентності серед студентів, учителів та учнів загальноосвітніх шкіл; ідеї та матеріали дослідження використано у ході розробки рекомендацій для викладачів та студентів вищих навчальних закладів щодо роботи з інформаційними джерелами.

Вірогідність результатів дослідження і висновків забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень; використанням методів, що відповідають меті та завданням дослідження; репрезентативністю вибірки; застосуванням сучасного апарату математичної статистики.

Упровадження результатів дослідження здійснювалося у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів, зокрема: Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 593 від 29. 03. 2012 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 27-38/44 від 11. 01. 2010 р.), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (довідка № 217 від

23. 04. 2012 р.), Ужгородського навчального центру Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 365 від 18. 04. 2012 р.).

Апробація результатів дисертації відбувалася шляхом публікацій наукових праць, доповідей, повідомлень на наукових конференціях різного рівня, зокрема, *міжнародних*: "Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи" (Хмельницький, 2007), Інтернет-конференції "Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформаційного суспільства" (Житомир, 2007), "Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми" (Вінниця, 2008); "Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах" (Київ-Вінниця, 2009), III Міжнародному освітньому форумі "Особистість у єдиному освітньому просторі" (Запоріжжя, 2012); *всеукраїнських*: "Тенденції розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні і за кордоном" (Житомир, 2006), "Новаторські навчально-виховні заклади в історії розвитку освіти в Україні" (Житомир, 2007); *всеукраїнському* методологічному семінарі з міжнародною участю "Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів" (Житомир, 2007); *всеукраїнському* науково-методичному семінарі з міжнародною участю "Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі" (Кременець, 2011); *регіональних*: науково-методичній конференції студентської та аспірантської молоді "Актуальні проблеми розвитку обдарованої учнівської та студентської молоді" (Житомир, 2006), науково-практичній конференції "Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови Української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку" (Хмельницький, 2007), методично-практичному семінарі "Сучасний підручник: вимоги та перспективи" (Житомир, 2012), а також нарадах викладачів та методистів вищої школи.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 16 одноосібних публікаціях, із них: 1 розділ колективної монографії, 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 9 – у збірках наукових праць і матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (312 найменувань, з яких 11 – іноземною мовою). Робота містить 15 додатків на 79 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 292 сторінки, основний її зміст викладено на 180 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми; визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет; розкрито наукову новизну і практичне значення; проаналізовано напрями впровадження та апробації результатів експериментальної роботи.

У **першому** розділі – "Наукові засади дослідження проблеми проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в ході розв'язання професійних завдань" – проаналізовано методологічні засади дослідження; визначено та охарактеризовано три понятійні простори: навчальна інформація, проектувальна діяльність, професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу; представлено їх взаємозв'язок, уточнено сутність і зміст в історико-педагогічному контексті.

Зважаючи на складність, багатогранність та міждисциплінарний статус окресленої проблеми, визначено систему методологічних принципів реалізації цілісної експериментальної роботи: від теоретичного пошуку образу досліджуваного явища (створення технології проектування навчальної інформації викладачем вищої школи) до його наукового обґрунтування та впровадження у діяльність вищих навчальних закладів.

Відповідно до логіки аналітико-пошукової роботи уточнено сутнісну характеристику понятійного блоку: "інформація", "навчальна інформація", "проектування навчальної інформації". У результаті теоретичного узагальнення семантичної, прагматичної, аксіологічної, педагогічної інтерпретації *інформація* розглядається як певна міра знань або відомостей про об'єктивну реальність з метою передачі її в часі та просторі. Посилаючись на положення про те, що інформація: знакова система, що потребує тлумачення; знання, представлені в комунікативній формі; засіб їх передачі (транспортування); його складова, яка використовується для орієнтації, активної дії, управління, – наголошено, що процес "перетворення" інформації в знання і "виникнення" нових знань на основі процесу засвоєння інформації є тотожними. В основі цього процесу – різноманітність змісту форм культури, що засвоюється людиною впродовж усього життя.

Орієнтація на предмет та об'єкт певної галузі знань стала підґрунтям для виділення ключового поняття дослідження – *навчальна інформація*, яка визначається як така, що, з одного боку, регламентується державними документами у сфері освіти (Державним стандартом, навчальними планами, робочими програмами) і регулює діяльність педагогічної системи, з другого – є продуктом творчості самого викладача, який відбирає і композиційно конструє її на основі власних уявлень щодо логіки, засобів, методів і форм навчання. Зазначено також, що вона складає фонд професійної компетенції майбутнього фахівця.

Обґрунтовано думку, що інтенсифікація інформаційних потоків як один із головних чинників входження глобалізованого світу в еру інформаційного суспільства актуалізує

проблему організації освітнього інформаційного простору в цілому та в системі професійної підготовки зокрема. Одним із шляхів його впорядкування визначено *проектування навчальної інформації*, яке у межах дослідження розглядається як складна багаторівнева діяльність, що здійснюється шляхом наближення загального інформаційного ресурсу до навчального інформаційного продукту відповідного рівня (навчальна інформація, засоби її представлення, інформаційно зорієнтована компетентність).

З'ясовано, що вагоме значення у формуванні культурних цінностей, наукового та інтелектуального потенціалу суспільства належить вищим навчальним закладам, основу діяльності яких становить професорсько-викладацький склад. Характеристику професійно-педагогічної діяльності викладача вищого закладу освіти крізь призму роботи з інформацією та інформаційними джерелами проведено на основі виділення таких етапів: представлення інформації власне педагогом (до XVI ст.); навчальної книги (XVI-XVII – кінець XIX ст.); аудіовізуальних засобів навчанням (з кінця XIX ст.).

Доведено, що на всіх етапах професійна діяльність педагога з навчальною інформацією розв'язувалася в контексті поступального руху науки і техніки, еволюційного розвитку інформаційного середовища на основі широкого пізнання і освоєння світу. Перспективним напрямом упорядкування інформації є проектування.

Проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу тлумачиться як багаторівнева складова професійно-педагогічної діяльності, що передбачає вибір оптимального шляху роботи з навчальною інформацією, який забезпечує формування інформаційно зорієнтованої компетентності майбутнього фахівця (студента) через активне включення у навчальний процес матеріальних та нематеріальних засобів інформаційної взаємодії.

З урахуванням інтенсивного збільшення на сучасному етапі розвитку суспільства обсягу інформації та навчальної інформації обґрунтовано необхідність удосконалення проектної складової професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу як засобу підвищення рівня комунікативної взаємодії учасників навчального процесу та якості підготовки майбутніх фахівців.

У **другому** розділі – "Теоретичні та практичні основи побудови технології проектування навчальної інформації викладачем вищої школи у ході професійно-педагогічної діяльності" – уточнено категорію "педагогічна технологія" відповідно до її проектної спрямованості, обґрунтовано побудову педагогічної технології проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в ході професійно-педагогічної діяльності, представлено шляхи її впровадження у навчальний процес вищої школи.

Концептуальною основою розробки технології проектування навчальної інформації

викладачем вищого навчального закладу в ході професійно-педагогічної діяльності визначено адаптивний підхід як засіб наближення навчальної інформації та інтелектуально-змістових можливостей суб'єктів комунікації (навчальна інформація – викладач; викладач – студент; студент – навчальна інформація).

У контексті дослідження педагогічна технологія, що реалізується в межах окресленого підходу, полегшує, мінімізує і раціоналізує педагогічну працю викладача, дозволяє науково, системно представити процес проектування ним навчальної інформації, а також виступає важливим засобом підготовки фахівців із достатнім рівнем орієнтації в сучасному інформаційному просторі.

Відповідно, *технологія проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу в процесі професійно-педагогічної діяльності* тлумачиться як комплексна педагогічна взаємодія суб'єктів освітньої діяльності, в основу якої покладено представлену крізь призму комунікації роботу з навчальною інформацією шляхом виконання стратегічно розгорнутих послідовних етапів та операцій, спрямованих на розвиток психологічної, особистісної сфер студентів, формування їх готовності до перетворювальної діяльності, впровадження її результатів у життя як результат інформаційного впливу суспільства.

Теоретичним підґрунтям побудови технології проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу стало поєднання технологічного та комунікативного підходів. Основою впровадження розробленої технології визначено процес цілеутворення, що відбувався на двох рівнях: стратегічному та поетапному. На *стратегічному рівні* здійснено педагогічну інтерпретацію суспільно-державного замовлення і визначено пріоритети професійно-педагогічної діяльності викладача в роботі з навчальною інформацією, що зумовлює переорієнтацію навчально-професійних завдань педагога в межах інформаційно-освітнього простору на удосконалення інформаційної взаємодії.

Рівень *поетапного цілеутворення* передбачав подальшу конкретизацію стратегічної мети, реалізація якої представлена в розробленій технології на основі інтерпретації навчального процесу в контексті його *проектної спрямованості в роботі з інформацією*. За таких умов процесуальна сторона відображає проектувальну складову технології, змістова – інформаційну (комунікативну). Разом з тим, побудова загального проекту реалізується з опорою на те, що робота викладача з інформацією включає як прямі, так і непрямі техніки, що забезпечують ефективну взаємодію учасників навчального процесу. У межах другого рівня цілеутворення виділено технологічні етапи, які відображають повний цикл інформаційної взаємодії.

I етап – докомунікативна фаза – характеризується формуванням цілей діяльності та визначенням потреб щодо обміну інформацією, актуалізацією джерел інформації, а також чітким окресленням та конструюванням способів інформаційної взаємодії через форми пред'явлення навчальної інформації.

Алгоритм реалізації зазначеного етапу представлено на основі визначення його інформаційного контенту (чіткого змістового наповнення) на засадах комунікативного підходу, що окреслює шлях від актуалізації інформаційної потреби до інформаційного запиту, основою забезпечення якого є: визначення предмета комунікації (зміст навчальної дисципліни – навчальна інформація); кодування навчальної інформації (конструювання засобів інформаційної взаємодії) з метою пред'явлення в ході реалізації контактної фази комунікації – комунікативного етапу.

На основі аналізу спеціальної, психолого-педагогічної, методичної літератури структуровано джерела навчальної інформації та форми її організації з метою використання в ході навчального процесу ВНЗ.

II етап – комунікативна фаза, або власне комунікація (безпосередня реалізація навчальних завдань) – включає передачу навчальної інформації комунікатором (викладачем) та переведення її у поле засвоєння знань комунікантом (студентом) через канал передачі інформації (навчальний процес) із використанням розроблених на попередньому етапі засобів комунікації, що забезпечують формування готовності та здатності суб'єктів комунікації (як викладача, так і студента) мобілізувати набуті знання, вміння, досвід і способи діяльності та поведінки для ефективного розв'язання завдань, які виникають у процесі їх життєдіяльності.

У дослідженні виокремлено форми і методи навчального процесу, що спрямовані на активізацію їх роботи з навчальною інформацією у позааудиторний та аудиторний час.

III етап – посткомунікативна фаза – передбачає визначення результатів інформаційної взаємодії суб'єктів комунікації в межах внутрішньо спроектованого навчального процесу. Доведено, що результативним інформаційним продуктом упровадженої технології є інформаційно зорієнтована компетентність викладача та студента – здатність до ефективної роботи з інформацією у всіх формах її представлення.

Технологію проектування викладачем навчальної інформації в ході професійно-педагогічної діяльності представлено як загальний алгоритм роботи з навчальною інформацією (рис. 1). Акцентовано увагу на можливості вдосконалення професійно-педагогічної підготовки викладача вищого навчального закладу в зазначеному напрямі шляхом актуалізації проблем проектування навчальної інформації у процесі методичної роботи.

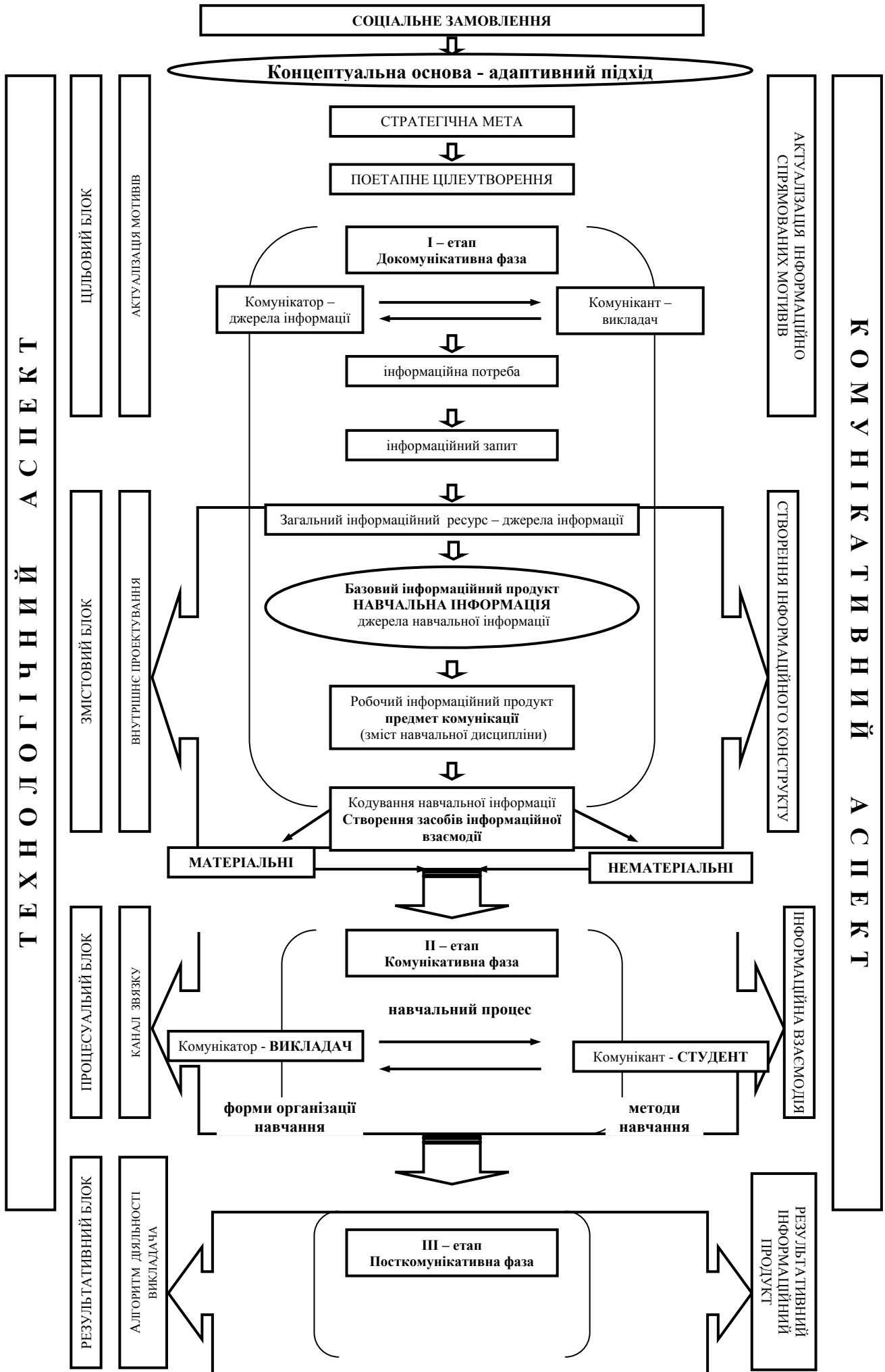
У **третьому** розділі – "Експериментальна перевірка ефективності впровадження технології проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу" – представлено програму реалізації експериментальної роботи, в основу якої покладено розв'язання двох основних завдань: визначити сучасний стан володіння викладачами вищих навчальних закладів теорією і практикою проектування навчальної інформації (констатувальний етап експерименту); впровадити, апробувати розроблену технологію та довести її ефективність (формульальний етап експерименту).

У дослідженні обґрунтовано базовий критерій оцінки результативного інформаційного продукту – інформаційно зорієнтована компетентність. Виокремлено та охарактеризовано її компоненти: ціле-мотиваційний (потреби, мотиви), когнітивно-інформаційний (знання), діяльнісний (уміння, досвід діяльності, сформованість способів діяльності), ціннісно-змістовий (ставлення до заданого виду діяльності та її об'єкта – самої інформації), емоційно-вольовий (регуляція діяльності та прояву результату, саморегуляція).

На основі представлених критеріїв та показників у ході констатувального етапу експерименту, що тривав упродовж 2003-2004 рр., проведено якісний та кількісний аналіз рівня сформованості професійно-педагогічної діяльності викладачів вищих навчальних закладів різних регіонів України (217 осіб). За попередньо визначеними критеріями та оцінкою компетентних суддів виділено три групи викладачів (репродуктивний, конструктивний, творчий) за рівнем володіння ними основами теорії і практики роботи з інформацією як стратегічно розгорнутого процесу.

Отримані результати підтвердили припущення про те, що підготовка викладачів вищих навчальних закладів до проектування навчальної інформації є недостатньою. Цей факт визначає необхідність підвищення ефективності інформаційної взаємодії (навчальна інформація – викладач, викладач – студент, студент – навчальна інформація) шляхом розробки авторської технології, впровадження якої здійснювалося протягом 2005-2009 рр.

Особливістю перевірки ефективності формульального етапу експерименту стала оцінка проектувальної діяльності викладачів ВНЗ у роботі з інформацією за результатами сформованості інформаційно зорієнтованої компетентності студентів. Відповідно, експериментальна робота охоплювала студентів I-III курсів фізико-математичних, філологічних, педагогічних факультетів ряду педагогічних навчальних закладів України, факультету менеджменту організації туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Ужгородського навчального центру Київського національного торговельно-економічного

Інформаційно зорієнтована
компетентність

Рис. 1. Технологія проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу університету у кількості 367 осіб (експериментальна група (ЕГ) – 182, контрольна група (КГ) – 185 осіб), з якими працювало 47 викладачів.

Аналіз отриманих результатів здійснено на основі двох наукових стратегій: *лонгітюдної*, що дозволило простежити динаміку змін інформаційно зорієнтованої компетентності учасників експерименту на початку та після завершення його формувального етапу, та *порівняльної* шляхом зіставлення результатів навчальної діяльності студентів експериментальних та контрольних груп.

Результати лонгітюдного дослідження свідчать про підвищення вияву якісних показників навчальної діяльності студентів експериментальних груп, що здійснювалася на основі використання теорії і практики проектування навчальної інформації. Результати порівняльної експериментальної роботи свідчать про суттєві переваги показників у студентів експериментальних груп порівняно з контрольними: у мотиваційній сфері підвищився ранг проектувальних та інформаційно зорієнтованих мотивів; активно проявляється усвідомлення соціальної значущості та особистої відповідальності за результати своєї діяльності (ціннісно-змістовий компонент), необхідність її постійного вдосконалення у сфері пошуку та перетворення інформації (емоційно-вольовий компонент).

Якісний показник знань студентів контрольних груп після виконання творчих завдань становив 67,4 %, студентів експериментальних груп – 86,9%.

Суттєво змінилися середні значення показників оцінки в структурі системи вмій в експериментальних групах порівняно з контрольними (рис. 2).

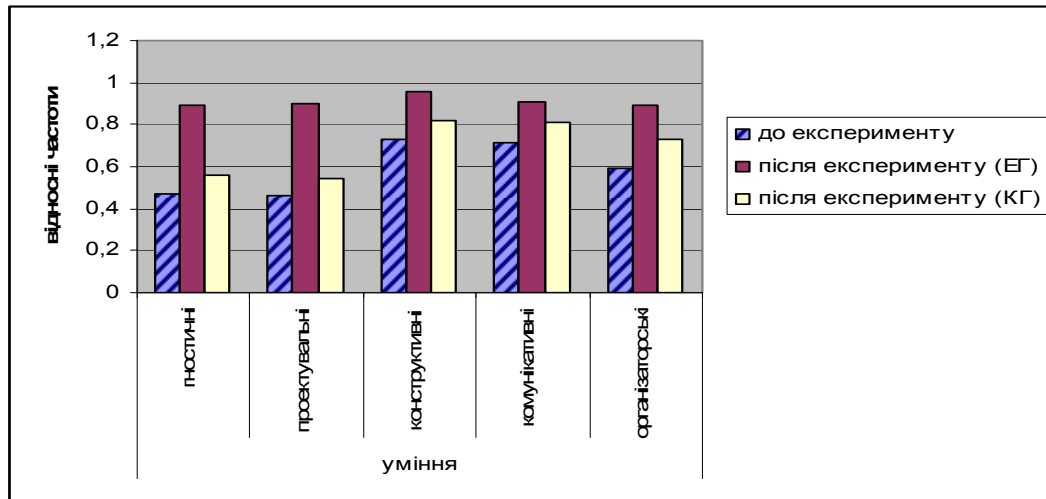

Рис. 2. Динаміка рівня сформованості умінь у студентів ЕГ та КГ
(за методикою О. Смірнова)

Вірогідність розбіжностей рівнів сформованості інформаційно зорієнтованої компетентності студентів вищих навчальних закладів доведено за допомогою $\hat{H}$ -критерію Краскелла-Валліса.

Результати експерименту підтвердили правильність висунутої гіпотези та засвідчили ефективність упровадження технології проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу.

Обґрунтування теоретичних засад та узагальнення результатів дослідження проблеми проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу дозволило дійти таких висновків:

1. На основі історико-педагогічної характеристики категоріального каркасу, який складають поняття "навчальна інформація", "проектувальна діяльність" та "професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу", виявлено їх взаємозв'язок у контексті досліджуваної проблеми. Категоріальний аналіз актуалізованих понятійних просторів відображає їх загальний зміст, специфіку та характер.

Поєднання визначених понятійних просторів у єдиний контекст засвідчило: інтенсивне збільшення на сучасному етапі розвитку суспільства обсягу інформації загалом та навчальної інформації зокрема, що потребує її систематизації; домінуючу роль професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів у формуванні інтелектуального потенціалу суспільства; необхідність упорядкування навчальної інформації шляхом її стратегічної розгортки (проектування) як засобу підвищення якості професійно-педагогічної діяльності викладача та продуктивної комунікативної взаємодії викладача та студентів, оптимізації процесу формування професіонала нової формації; нерівномірність розвитку проектувальної складової професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи в історичному

контексті.

Проведена теоретична розвідка обумовила формулювання базового поняття дослідження. *Проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу* тлумачиться як багаторівнева складова професійно-педагогічної діяльності, що передбачає вибір оптимального шляху роботи з навчальною інформацією, який забезпечує формування інформаційно зорієнтованої компетентності майбутнього фахівця (студента) шляхом активного включення у навчальний процес матеріальних та нематеріальних засобів інформаційної взаємодії.

2. Базовим критерієм оцінки рівня володіння викладачами вищих навчальних закладів основами теорії і практики роботи з інформацією як стратегічно розгорнутого процесу обрано інформаційно зорієнтовану компетентність, що включає мотиваційний, когнітивно-інформаційний, діяльнісний, ціннісно-змістовий, емоційно-вольовий компоненти.

Результати констатувального етапу експерименту підтвердили правильність висунутого припущення: наявний рівень сформованості досліджуваних компонентів проектування як складової професійної педагогічної діяльності викладача у межах інформаційної взаємодії (навчальна інформація – викладач; викладач – студент; студент – навчальна інформація) потребує вдосконалення шляхом його технологізації.

3. Теоретичне обґрунтування адаптивного підходу як засобу наближення навчальної інформації та інтелектуально-змістових можливостей суб'єктів комунікації (навчальна інформація – викладач; викладач – студент; студент – навчальна інформація) покладено в основу розробки авторської технології, упровадження якої спрямоване на підвищення рівня інформаційно зорієнтованої компетентності учасників інформаційної взаємодії (викладач, студент). Науковий зміст запропонованої технології визначається тим, що, з одного боку, вона є таким проектом навчального процесу, в основу якого покладено спеціально розроблену структуру і регульований державними документами у сфері освіти зміст, з другого, – через її застосування викладачі впроваджують побудовані з урахуванням розвитку інтелектуальних можливостей студентів гнучкі алгоритми, які враховують попереднє проектування навчального процесу й не усувають можливості реалізації педагогічного експерименту, спрямованого на досягнення високого рівня якості освіти.

Реалізація технології засвідчила, що її оптимальний характер визначається поєднанням технологічного та комунікативного підходів до її розробки. Експериментально підтверджено ефективність авторської технології. Відбулися суттєві зміни у ціле-мотиваційній сфері учасників комунікації (викладач, студент). Рівень сформованості знань та пов'язаних із ними вмінь студентів експериментальних груп випереджає відповідний рівень у контрольних групах і суттєво зростає порівняно з вихідним рівнем.

4. На основі результатів дослідження представлено рекомендації для викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів вищих навчальних закладів щодо впровадження технології проектування навчальної інформації в процес професійно-педагогічної діяльності. Акцентовано увагу на можливості вдосконалення професійно-педагогічної підготовки викладача вищого навчального закладу в зазначеному напрямі шляхом актуалізації проблем проектування навчальної інформації в ході методичної роботи.

Таким чином, результати дослідження дають підстави стверджувати, що гіпотеза і вихідна методологія є правильними, визначені завдання реалізовано, мету досягнуто. Одержані наукові результати мають важливе значення для підвищення ефективності професійно-педагогічної діяльності викладачів ВНЗ у напрямі проектування навчальної інформації.

Виконане дослідження допомагає чіткіше окреслити коло перспективних проблем у професійній діяльності професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти, проаналізувати та виявити причини її недосконалості, сформулювати рекомендації щодо посилення її проектувальної спрямованості.

Подальшого вивчення потребують питання, пов'язані з науковою розробкою понятійного апарату, пошуком та апробацією нових засобів інформаційної взаємодії.

Основний зміст дисертації висвітлено в таких **публікаціях** автора:

Монографії

1. Кравець О. Є. Проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу: історія та теорія проблеми / О. Є. Кравець // Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: історико-педагогічний аспект : [монографія] / [авт. кол. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук та ін.]; за заг. ред. Н. Г. Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 185–208.

Статті у фахових виданнях

1.Кравець О. Є. Категоріальний аналіз поняття "навчальна інформація" у контексті вивчення професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – Вип. 26. – С. 33–36.

2.Кравець О. Є. Історичний аналіз поняття "проектування" у контексті вивчення професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – Вип. 35. – С. 161–166.

3.Кравець О. Є. Технологія проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні

методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць / редкол. І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ–Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. – Вип. 19. – С. 368–376.

4.Кравець О. Є. Історичний аналіз розвитку і становлення професії "викладач вищої школи" / О. Є. Кравець // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2008. – № 3. – С. 209–216.

5.Кравець О. Є. Проектування навчальної інформації у процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Нові технології навчання : зб. наук. праць за матеріалами VI міжнар. наук.-метод. конф. ["Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах"], (Київ–Вінниця, 30–31 жовтня 2009 р.). – Київ–Вінниця : Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2009. – Ч. I. – С. 192–199.

6.Кравець О. Є. До питання професійної педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – Вип. 43. – С. 161–166.

Інші публікації

1. Кравець О. Є. До питання іншомовної підготовки студентів математичних спеціальностей засобами автентичної наочності / О. Є. Кравець // Науковий пошук молодих дослідників : зб. наук. праць / за ред. канд. пед. наук Єремєєвої В.М. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – Вип. 2. – С. 121–122.

2. Кравець О. Є. Особливості профільного навчання іноземних мов студентів вищих навчальних закладів / О. Є. Кравець // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя засобами інноваційних освітніх технологій : зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – Вип. 2. – С. 192–194.

3. Кравець О. Є. Аналіз поняття "інформація" в історичному аспекті у контексті вивчення функцій навчальної інформації в діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. ["Тенденції розвитку професійно педагогічної освіти в Україні і за кордоном"], (Житомир, 28–29 лист. 2006 р.). – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 50–52.

4. Кравець О. Є. Категоріальний аналіз поняття "проектування" у контексті вивчення професійно-педагогічної діяльності вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Актуальні проблеми розвитку обдарованої учнівської та студентської молоді : зб. наук. праць / за заг. ред. О. Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 269–273.

5. Кравець О. Є. Аналіз проєктувальної діяльності викладачів вищих навчальних закладів / О. Є. Кравець // Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів : зб. наук. праць учасників Всеукр. методологічного семінару з міжнар. участю, 21 січня 2007 р. / редкол. О.А. Дубасенюк (голова) та ін. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 181–185.

6. Кравець О. Є. Методологічні основи поняття "проєктування навчальної інформації" у контексті вивчення професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу / О. Є. Кравець // Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. 11 жовтня 2007 р. – Хмельницький : ХГПА, 2007. – С. 89–90.

7. Кравець О. Є. Деякі аспекти професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи / О. Є. Кравець // Проблема духовності сучасної молоді: реалії і перспективи : матеріали міжрегіональної наук.-практ. конф. молодих дослідників, 8 листопада 2007 р.; [за заг. ред. О. М. Власенко, О. С. Березюк, З. А. Осадчої]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 135–137.

8. Кравець О. Є. Концептуальний аналіз понять "знання" і "інформація" у сфері проблеми пошуку інноваційних механізмів передачі навчальної інформації / О. Є. Кравець // Паблік рілейшенз: український досвід (міждисциплінарні дослідження) : зб. праць молодих дослідників / [за заг. ред. Л. О. Данильчук]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 96–101.

9. Кравець О. Є. Інформаційно-комунікаційні технології як шлях експлуатації інформаційних ресурсів / О. Є. Кравець // Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі : зб. матеріалів Всеукр. науково-методичного семінару з міжнар. участю, (Кременець, 1–2 грудня 2011 р.) / [за заг. ред. Л. О. Данильчук, Т. В. Захарчук, І. Ф. Лизун]. – Кременець: Вид-во КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2011. – С. 14–16.

АНОТАЦІЇ

Кравець О.Є. Технологія проєктування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2012.

На основі аналізу проблеми проєктування навчальної інформації викладачем вищого

навчального закладу в ході професійно-педагогічної діяльності подано історико-педагогічну характеристику трьох понятійних просторів: навчальна інформація, проектувальна діяльність, професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу; окреслено їх взаємозв'язок.

Вивчено рівень володіння викладачами вищих навчальних закладів основами теорії і практики роботи з інформацією як стратегічно розгорнутого процесу. Теоретично обґрунтовано педагогічну технологію проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в ході професійно-педагогічної діяльності. Її ефективність доведено й перевірено експериментально; визначено перспективи подальших наукових пошуків.

Ключові слова: інформація, навчальна інформація, проектування, проектування навчальної інформації, професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу.

Кравець Е.Е. Технология проектирования учебной информации в процессе профессионально-педагогической деятельности преподавателя высшего учебного заведения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2012.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы проектирования учебной информации в процессе профессионально-педагогической деятельности преподавателя высшего учебного заведения. В исследовании обоснована методология экспериментальной работы, определена целостная перспектива ее реализации с опорой на базовые положения общепедагогической методологии, системного, деятельностного, информационного подходов.

Представлена историко-педагогическая характеристика трех понятийных пространств: учебная информация, проектировочная деятельность, профессионально-педагогическая деятельность преподавателя высшего учебного заведения; исследована взаимосвязь между этими понятиями в контексте проблемы. Актуализированы вопросы организации образовательного информационного пространства. Выявлено, что оптимальным путем его упорядочивания является проектирование учебной информации, которая непосредственно используется в системе высшего образования.

В диссертации на основе изучения уровня информационно ориентированной компетентности преподавателя высшей школы теоретически обосновано технологию проектирования учебной информации в процессе профессионально-педагогической

деятельности. Концептуальной основой разработки технологии стал адаптивный подход как средство сближения учебной информации, интеллектуально-содержательных возможностей субъектов коммуникации (учебная информация – преподаватель; преподаватель – студент; студент – учебная информация).

Разработанная технология представлена как общий алгоритм работы преподавателя высшей школы с информацией, спроектированный с использованием дополняющих друг друга технологического и коммуникативного подходов. Построение целостного проекта реализовано с учетом такой специфики: работа преподавателя с информацией включает как прямые, так и непрямые техники, обеспечивающие эффективное взаимодействие участников учебного процесса.

Внедрение технологии сопровождалось интерпретацией учебного процесса через его проектную направленность в работе с информацией, которое осуществлялось на двух уровнях: стратегическом и поэтапном. В пределах второго уровня целеобразования выделено технологические этапы, описывающие полный цикл информационного взаимодействия: докоммуникативная, коммуникативная, посткоммуникативная фаза.

В исследовании выявлены формы и методы учебного процесса, направленные на активизацию работы с учебной информацией в аудиторное и внеаудиторное время. Акцентируется внимание на возможности усовершенствования профессионально-педагогической подготовки преподавателя высшей школы в контексте проблемы проектирования учебной информации путем актуализации рассматриваемой проблемы в процессе методической работы.

Эффективность авторской технологии подтверждена экспериментально. Основные результаты исследования внедрены в учебный процесс высших учебных заведений Украины. Представлены рекомендации с целью усовершенствования проектировочной составляющей профессионально-педагогической деятельности преподавателя высших учебных заведений в работе с информацией.

Ключевые слова: информация, учебная информация, проектирование, проектирование учебной информации, профессионально-педагогическая деятельность преподавателя высшего учебного заведения.

Kravets O.E. Technology of projecting educational information in the course of professional and pedagogical activity of higher school teachers. – Manuscript.

The thesis is aimed to obtain the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko Zhytomyr, 2012.

Based on theoretical analysis, historical and educational characteristics of the three conceptual spaces are provided: educational information, projecting activities, professional and pedagogical activity of higher school teachers; their relationship in the context of the problem is defined.

On the basis of investigating the problem, in the course of professional and pedagogical activity of teachers at higher educational institutions, in accordance with current requirements of society technology of projecting educational information in the course of professional and pedagogical activity of higher school teachers is theoretically grounded and experimentally tested; its effectiveness is proved; the results of experimental work are analyzed; the prospects of further scientific research are defined.

Recommendations to improve the projecting component of professional and pedagogical activity of higher school teachers how to work with educational information are presented.

Key words: information, educational information, project, projecting of educational information, professional and educational activities of higher school teachers.